

V L A A M S P A R L E M E N T



stuk **56** (2009-2010) – Nr. 2
ingediend op 22 april 2010 (2009-2010)

Hoorzitting

over de toekomst en de structuur
van het hoger onderwijs in Vlaanderen

Verslag

namens de Commissie ad hoc Hoger Onderwijs
uitgebracht door de dames Veerle Heeren en Gerda Van Steenberge

Samenstelling van de commissie:

Voorzitter: mevrouw Fientje Moerman.

Vaste leden:

de heer Jan Durnez, de dames Veerle Heeren, Kathleen Helsen, Sabine Poleyn;
de dames Fientje Moerman, Marleen Vanderpoorten;
de dames Kathleen Martens, An Michiels, Gerda Van Steenberge;
de dames Kathleen Deckx, Fatma Pehlivan;
mevrouw Vera Celis, de heer Kris Van Dijck;
de heer Boudewijn Bouckaert;
mevrouw Elisabeth Meuleman.

Plaatsvervangers:

de heren Paul Delva, Jos De Meyer, mevrouw Katrien Schryvers, de heer Koen Van den Heuvel;
de dames Ann Brusseel, Irina De Knop;
de heren Erik Arckens, Frank Creyelman, Chris Janssens;
mevrouw Mia De Vits, de heer Chokri Mahassine;
mevrouw Danielle Godderis-T'Jonck, de heer Willy Segers;
de heer Lode Vereeck;
mevrouw Mieke Vogels.

Stukken in het dossier:

56 (2009-2010) – Nr. 1: Verslag over hoorzitting

INHOUD

I.	Prof. dr. Luc François.....	5
1.	Toelichting van het Vlor-advies over de structuur van het hoger onderwijs	5
1.1.	Inleiding.....	5
1.2.	Waarom dit debat?.....	5
1.2.1.	Afstemming op internationale ontwikkelingen	5
1.2.2.	Afstemming op ontwikkelingen in Vlaanderen	6
1.3.	Algemene visie op het Vlaamse hoger onderwijs in zes principes	6
1.4.	Basisvoorwaarden voor de structuur van het Vlaamse hoger onderwijs	6
1.5.	Een nieuwe structuur?.....	7
1.6.	Inventaris mogelijke structuren	7
1.7.	Voorafgaande opmerkingen	8
1.8.	Hoger kunstonderwijs (hko)	8
1.9.	Uitgangspunten beschrijving	9
1.10.	Beschrijving en balans van de drie modellen	9
1.10.1.	Model 1: Behoud van de huidige situatie	9
1.10.2.	Model 2: Integratie van academische hogeschoolopleidingen in de universiteit	11
1.10.3.	Model 3: Volledige integratie van alle hogescholen en universiteiten in een nieuw type van instelling	12
1.11.	Besluit.....	13
2.	Vragen en opmerkingen van de commissieleden	13
3.	Antwoorden van prof. dr. Luc François.....	14
II.	Prof. dr. Rudi Verheyen	15
1.	Uiteenzetting door prof. dr. Rudi Verheyen	15
1.1.	Inleiding.....	15
1.2.	Knelpunten.....	16
1.2.1.	Doel van het maatschappelijk debat	16
1.2.2.	Academisering.....	16
1.2.3.	Indeling van het Vlaamse onderwijsveld in professionele bachelors en in academische bachelors en academische masters	18
1.2.4.	Concentratie in het hoger onderwijs in Vlaanderen	18
1.2.5.	Huidige structuur van het hoger onderwijs.....	19
1.2.6.	Financiering van het hoger onderwijs.....	20
1.2.7.	Internationale herkenbaarheid van het Vlaams hogeronderwijslandschap blijft laag.....	21
1.3.	Aanbevelingen	21

2. Vragen en opmerkingen van de commissieleden	22
3. Antwoorden van prof. dr. Rudi Verheyen	22
4. Reactie van prof. dr. Luc François.....	28
Gebruikte afkortingen	30

De Commissie ad hoc Hoger Onderwijs hield op 31 maart 2010 een hoorzitting over de toekomst van het hoger onderwijs in Vlaanderen.

Aan de hoorzitting werd deelgenomen door:

- prof. dr. Luc François, voorzitter van de werkgroep Structuur Hoger Onderwijs van de Vlaamse Onderwijsraad (Vlor);
- em. prof. dr. Rudi Baron Verheyen (erector-voorzitter van de Universiteit Antwerpen).

I. PROF. DR. LUC FRANÇOIS

1. Toelichting van het Vlor-advies over de structuur van het hoger onderwijs

1.1. *Inleiding*

Prof. dr. Luc François: De Vlor krijgt hier de kans het advies over de structuur van het hoger onderwijs toe te lichten. Uit mijn uiteenzetting zal blijken dat de Vlor een keuze tussen een aantal modellen maakt. Onze hoofdboodschap aan de politieke overheid bestaat erin dat over de diverse door ons realistisch geachte modellen moet worden nagedacht. De Vlaamse overheid moet nagaan wat de voor- en nadelen van bepaalde mogelijkheden zijn. Afhankelijk van wat ze wil bereiken, moet de Vlaamse overheid een keuze maken.

De werkgroep van de Vlor bestaat uit de klassieke vertegenwoordigers die steeds deel uitmaken van de Raad Hoger Onderwijs en van de Vlor. Het gaat om vertegenwoordigers van de inrichtende machten, die door de Vlaamse Interuniversitaire Raad (VLIR) en door de Vlaamse Hogescholenraad (VLHORA) zijn aangeduid, om vertegenwoordigers van sociaal-economische verenigingen en om vertegenwoordigers van het personeel en van de studenten. Het is misschien wat overdreven om te verklaren dat we een miniversie van een maatschappelijk debat hebben gevoerd, maar we hebben zeker wel alle stemmen gehoord.

1.2. *Waarom dit debat?*

We hebben ons gebogen over de vraag waarom we over de structuur van hoger onderwijs en over eventuele wijzigingen hieraan moeten nadenken.

1.2.1. *Afstemming op internationale ontwikkelingen*

In de eerste plaats zijn er een aantal internationale ontwikkelingen, zoals de problematiek van de globalisering. Als er over de globalisering van het hoger onderwijs wordt gesproken, is de discussie over de vermarkting en over de zuiver economische benadering van het onderwijs nooit ver weg. Dit is uiteraard niet de richting die wij met het hoger onderwijs uit willen, maar het is wel een problematiek die we voor ogen moeten houden.

Daarnaast is er de internationalisering in de ruime zin van het woord. Het is evident dat de internationalisering van het hoger onderwijs al vele jaren aan de gang is en in de toekomst nog zal worden voortgezet. Aangezien dit ons onderwijs zal beïnvloeden, moeten we ons hierop voorbereiden. We moeten ervoor zorgen over een goede, aangepaste structuur te beschikken.

Er is tevens de Verklaring van Lissabon en alle hieruit voortvloeiende consequenties. Een van die consequenties houdt verband met het levenslang leren.

Tot slot is er de individualisering. We stellen vast dat de individualisering in onze samenleving een belangrijk gegeven vormt. De student wil deels zelf verantwoordelijk zijn voor zijn eigen studietraject. Door middel van de flexibilisering van het hoger onderwijs is dat al in de Vlaamse decreetgeving opgenomen.

Met betrekking tot de globalisering speelt het proces van de implementatie van de Bologna-verklaring uiteraard een grote rol. Het is de bedoeling de transparantie van de architectuur van de opleidingen te vergroten, cycli in te voeren, de mobiliteit te vergroten en Europese afspraken inzake kwaliteitszorg te maken. Daarnaast is het ook de bedoeling de hele Europese dimensie in het onderwijs in te voeren. Hiertoe moet onder meer een studiepuntenstelsel worden ingevoerd. In Vlaanderen kennen we dit stelsel al lang. Het gaat niet enkel om de overdracht, maar ook om de accumulatie van studiepunten. Een van de punten die de Vlor naar voren schuift, zijn de kwalificatieraamwerken van het European Qualification Framework en het decreet op de kwalificatiestructuur. Wij richten ons uiteraard op de niveaus 5 tot 8. Dat is ons ijkpunt.

We hebben het vrij lang gehad over de betekenis van ‘binair hoger onderwijs’. Er zijn verschillende invullingen mogelijk. Volgens de Bologna-verklaring betekent binair dat er verschillende cycli zijn: bachelor – master – doctoraat. In Vlaanderen leggen we de klemtoon op het onderscheid professionele versus academische gerichtheid. Men kan ook kijken naar het verschil in het onderwijs dat instellingen aanbieden: bachelor- of masteropleidingen, of professionele of academisch gerichte opleidingen.

1.2.2. Afstemming op ontwikkelingen in Vlaanderen

We moesten ons ook over de structuur van het hoger onderwijs buigen, wegens de ontwikkelingen in Vlaanderen zelf, die natuurlijk nauw zijn verbonden met de internationale ontwikkelingen. Er zijn twee grote elementen: de academisering en de rationalisatie. Ons uitgangspunt is dat het academiseringsproces maatschappelijk relevant is. Dat moet worden voortgezet. Er zijn wel verschillen in vertrekpunt van de opleidingen, in de trajecten die sinds 2003-2004 zijn afgelegd en in de gewenste einddoelen. Het is bijvoorbeeld niet evident om te stellen dat kunsten en handelswetenschappen hetzelfde einddoel moeten hebben. Academisering vergt meer middelen dan wat daarvoor vandaag is uitgetrokken. Dat staat los van de structuur.

Rationalisatie wordt in Vlaanderen doorgaans gezien als een geografische herschikking of aanpassing van het aanbod van opleidingen. Er zijn andere vormen van rationalisatie denkbaar, maar die zijn niet aan de orde. Rationalisatie is nauw verwant met de discussie over de structuur. Rationalisatie wijzigt het aanbod in een regio, en herstructurering beoogt efficiëntie.

1.3. Algemene visie op het Vlaamse hoger onderwijs in zes principes

Afstemming van het Vlaamse hoger onderwijs op internationale ontwikkelingen vereist aandacht voor een zestal punten die evident zijn, maar toch mogen worden benadrukt. Een kwaliteitsvol hoger onderwijs betekent dat we de nadruk willen leggen op adequate onderwijsvormen en op de relatie onderwijs-onderzoek. Internationaal georiënteerd hoger onderwijs moet herkenbaar zijn. Een nieuwe structuur moet in het buitenland herkenbaar zijn en de bestaande samenwerking niet hinderen en die zelfs bevorderen.

Maatschappelijk relevant hoger onderwijs is een evidentie, op economisch maar ook op sociaal en cultureel vlak. Het hoger onderwijs moet dynamisch zijn: openstaan voor flexibilisering, vernieuwingen en levenslang leren. Uiteraard moet het hoger onderwijs democratisch blijven, de sociale mobiliteit bevorderen en duurzaam zijn.

1.4. Basisvoorwaarden voor de structuur van het Vlaamse hoger onderwijs

Onze derde stap is het definiëren van een aantal basisvoorwaarden waaraan de structuur moet beantwoorden. In een volgende fase hebben we de basisvoorwaarden getoetst aan de diverse modellen.

Dit zijn volgens ons de basisvoorwaarden. De structuur van het hoger onderwijs moet stabiliteit en rechtszekerheid bieden, voor studenten, personeel en de instellingen op zich. Die moeten de kans krijgen om zich te ontplooiën, en daarvoor moet er een zekere stabiliteit en rechtszekerheid aanwezig zijn.

De tweede voorwaarde is transparantie. Dat sluit nauw aan bij de internationale oriëntatie. Het geldt ook voor de arbeidsmarkt en voor de studenten. Zoals eerder gezegd, moet het in lijn zijn met het decreet op de Vlaamse kwalificatiestructuur.

De derde voorwaarde is het garanderen van doorstroommogelijkheden en samenwerking. Dit impliceert dat we het hoger onderwijs zien als een continuüm, niet enkel in de diverse niveaus, maar ook in de diverse oriëntaties. De studenten moeten, ongeacht de structuur, blijvend de kans krijgen om binnen het hoger onderwijs van het ene type opleiding naar het andere over te stappen. Het hoger onderwijs in zijn geheel moet ook openstaan voor samenwerking binnen de samenleving.

De nieuwe structuur als geheel moet financieel haalbaar zijn en efficiënt. Dat betekent dat als men iets wijzigt aan de structuur, waarschijnlijk ook de normen en mechanismen van het Financieringsdecreet herbekeken moeten worden. We willen ons volledig in lijn stellen met de regelgevende context, zoals die door Bologna naar voren wordt gebracht. Belangrijk ook is het garanderen van het gediversifieerde aanbod van opleidingen. De student moet de keuze krijgen. Opleidingen moeten hun eigenheid en eventueel hun waarde kader kunnen bewaken. Het hele continuüm van vijf naar acht en van diverse types oriëntatie moet gegarandeerd zijn.

1.5. Een nieuwe structuur?

Als men naar een verandering van de bestaande structuur gaat, wordt dat best op één moment beslist en wordt er op één bepaald moment overgestapt, zodat de herkenbaarheid internationaal en voor de eigen studenten niet in het gedrang komt.

De werkgroep was er grondig van overtuigd dat de nieuwe structuur geen eindpunt is. Er is maar één rode lijn in de Europese situatie: het is overal in beweging op het vlak van structuur. Maar het is vrij moeilijk om te zeggen dat er zich nu een bepaald model aan het ontwikkelen is. Dat is logisch omdat het model dat men heeft en waar men naartoe wil, zeer sterk historisch bepaald is en vertrekt vanuit een concrete situatie die van land tot land anders kan zijn. Er is overal beweging: fusies, opwaardering van instellingen, samenbrengen van eenheden binnen bepaalde regio's, samenwerken op het vlak van diensten enzovoort.

Als de Vlaamse overheid beslist om naar een nieuwe structuur over te gaan, is het punt van de financiering van groot belang. Er leeft een zorg binnen de werkgroep dat er grote duidelijkheid zou zijn over het financieringsplan. Er moet vooraf inzicht zijn in het gedetailleerde plan. Het huidige financieringssysteem moet eventueel worden aangepast aan de nieuwe situatie, zowel qua normen als criteria. Algemeen moet er voldoende financiering zijn. De herstructurering zal zeker in het begin extra centen kosten. De inhaalbeweging naar 2 percent van het bruto regionaal product (brp) staat los van de nieuwe structuur. Het zou een goede zaak zijn als dit herhaald kan worden.

1.6. Inventaris mogelijke structuren

Toen we wisten waarom we dit debat voeren, welke voorwaarden er zijn en wat onze visie was op het hoger onderwijs, hebben we een inventaris gemaakt puur vanuit het standpunt van structuur. Er zijn andere benaderingen mogelijk, bijvoorbeeld die van Dirk Van Damme, die u vorige week hebt gehoord. Wij hebben een zevental mogelijke modellen gedefinieerd, waarvan we geoordeeld hebben om ze niet alle zeven uit te werken. In eerste

instantie hebben we gekeken naar welke modellen aansluiten bij de realiteit in Vlaanderen en dus haalbaar zijn.

Er zijn er enkele die we niet verder hebben uitgewerkt: samenwerking op het vlak van opleidingen maar niet administratief, aparte instellingen voor masters en voor bachelors en instellingen die onderzoeksgericht zijn en die onderwijsgericht zijn.

We hebben ons geconcentreerd op de volgende drie. Ten eerste kun je de huidige situatie laten bestaan. De tweede optie is: de academische opleidingen van de hogescholen worden geïntegreerd in de bestaande universiteiten. Het derde model is: alle opleidingen worden geïntegreerd in een nieuw type instelling.

Er was nog een laatste model: een soort holding met bestuurlijke integratie. Dat noemt men in de Angelsaksische landen ‘shared services’. Uiteindelijk hebben we beslist om dit niet verder uit te werken. Het was een twijfelgeval. De meerderheid was van mening dat dit een tussenstap is naar een fusie. Nochtans zie je dit model vaak in het buitenland, waar men rationalisatie beoogt, niet door in te grijpen in het opleidingsaanbod, maar door in te grijpen in de faciliterende diensten.

In het vervolg van onze werkzaamheden hebben we dus de volgende modellen besproken: model 1, behoud van de huidige situatie, model 2, de integratie van de academische hogeschoolopleidingen in de universiteiten en model 3, de integratie van alle hogeschool- en universitaire opleidingen in een nieuw type instelling. Vooraleer we aan de eigenlijke bespreking van de modellen begonnen, hebben we voorafgaande opmerkingen gemaakt.

1.7. Voorafgaande opmerkingen

We vragen aandacht voor de Hogere Zeevaartschool. Dat is een speciaal type instelling. Er moet nauwkeurig worden nagegaan hoe deze kan worden geïntegreerd in de nieuwe structuur.

We vragen aandacht voor de verticale mobiliteit. Als men ingrijpt in de structuur zullen schakelprogramma's, en ook wel voorbereidingsprogramma's, een andere positie krijgen in het hoger onderwijs. Het is meer dan louter een beslissing over nieuwe structuur, het is ook een beslissing over de garantie en bevordering van de rechtstreekse instroom.

De relatie met het hoger beroepsonderwijs moet verder worden bekeken. Als we een bachelor-masterovergang hebben, moeten we ook in een hbo-bachelorovergang voorzien, al was het alleen maar theoretisch.

Een belangrijk aspect zijn de sociale voorzieningen. Als er in de structuur wordt ingegrepen, moeten de sociale voorzieningen lokaal georganiseerd blijven en dicht bij de studenten staan.

De verworvenheden van de participatie van studenten zowel als personeel moeten in de nieuwe structuur worden gegarandeerd.

1.8. Hoger kunstonderwijs (hko)

We hebben ons over het hoger kunstonderwijs gebogen. In de werkgroep zaten niet echt specialisten uit het werkveld. Het was dus niet zo evident voor ons om met een definitief voorstel naar voren te komen. We zouden een gezamenlijk standpunt van de sector zelf prefereren. Als dat haalbaar zou zijn, zou heel wat mist rond het hoger kunstonderwijs optrekken. Die ‘bullet’ eindigt echter met een vraagteken.

We vragen aandacht voor de verwante professionele opleidingen. Dat zijn de opleidingen die in andere studiegebieden zitten en tot de professioneel gerichte bachelors behoren.

Voor 1994 sloten ze nauwer bij de kunsten aan. We vinden dat ze niet volledig gescheiden mogen worden van de eigenlijke kunstopleidingen. Ik denk aan audiovisuele technieken en dergelijke. Binnen de hogescholen is er momenteel een soort logische samenwerking. Als in die structuren wordt ingegrepen, moet dat omzichtig gebeuren.

Wat moet er gebeuren met de academische opleiding architectuur? Hoort die thuis bij de kunsten of niet? In de discussie over de toekomstige structuur van het hko moet expliciet aandacht gaan naar architectuur.

De statuten, de salarissen, de financiering en de toelatingsvoorwaarden zijn anders. Dat moet in het debat worden opgenomen.

Op basis van deze opmerkingen zijn er volgens ons vier opties voor het kunstonderwijs. Ofwel blijft alles zoals het is. Dat sluit uiteraard aan bij model 1 van onze drie keuzes. Ofwel gaan we naar integratie van de academische opleidingen in de universiteit en stappt het hoger kunstonderwijs daarin mee. De instellingen moeten zelf beslissen of ze in de huidige faculteit van de universiteit worden ondergebracht of niet. Die discussie volgt op de eerste beslissing. Ofwel worden de academische opleidingen van de hogescholen geïntegreerd in de universiteit, maar zonder het hko. Ofwel komt er voor het hko een sui-generisoplossing. We zien dat vaak in het buitenland: aparte hogere ‘kunstinstituten’ of kunstuniversiteiten. Daarbij rijst de vraag of dat er één of meerdere moeten zijn.

1.9. *Uitgangspunten beschrijving*

We hebben een aantal uitgangspunten gedefinieerd. We gaan ervan uit dat aan de samenstelling van de huidige associaties niets verandert. We zouden het landschap kunnen hertekenen, maar dan zou ik hier vandaag niet met een advies van de Vlor gezeten hebben. We erkennen of aanvaarden de huidige samenstelling van de associaties.

De onderwijsbevoegdheden – een delicate kwestie – moeten op lokaal vlak bepaald blijven. Het verplaatsen – maar niet fysiek – van opleidingen naar een andere instelling mag geen invloed hebben op de onderwijsbevoegdheid. Het academiseringsproces moet worden voortgezet. In principe komt er geen effectieve verhuizing van studenten, personeel en infrastructuur, tenzij de lokale situatie iets anders zou vereisen.

Na vele vergaderingen hebben we ook vastgesteld dat de beschrijving van de effecten steeds relatief is. We hebben in de voorbereiding van dit advies gewerkt met een SWOT-analyse. We hebben geprobeerd om heel schematisch de voor- en nadelen van alle mogelijke keuzes in kaart te brengen. Het uitgangspunt bepaalt of men iets als voordeel dan wel als nadeel formuleert. De basisvoorwaarden van het toekomstige hoger onderwijs moeten natuurlijk overeenstemmen met de diverse modellen die we naar voren brengen.

1.10. *Beschrijving en balans van de drie modellen*

1.10.1. *Model 1: Behoud van de huidige situatie*

Na dit voorbereidende werk hebben we drie modellen weerhouden. Model 1 staat voor het behoud van de huidige situatie. Stabiliteit en rechtszekerheid waren onze eerste basisvoorwaarden. Als men voor een status quo kiest, kiest men voor bekend terrein. Men heeft de voorbije tien à vijftien jaar gezien dat dit behoorlijk werkt. Ten gevolge van de invoering van het academiseringsproces, de schakelprogramma's, de vorming van de associaties en dergelijke is daar een zekere dynamiek ontstaan. We mogen die dynamiek niet verloren laten gaan.

De ideologische waardekers kunnen behouden blijven. De huidige profilering hoeft niet te worden gewijzigd. De rol van de associaties zal uiteraard veranderen. Zodra het aca-

demiseringsproces zal zijn voltooid, zullen de associaties netwerkfacilitatoren tussen de verschillende opleidingen zijn.

Indien de Vlaamse overheid voor het bestaand model kiest, is er voor het personeel duidelijk sprake van stabiliteit. Aan de statuten hoeft niets te worden gewijzigd. Indien wijzigingen toch noodzakelijk zouden blijken, zouden die gefaseerd kunnen verlopen. Er zou geen druk zijn om snel een bepaalde beslissing te nemen.

Wat de transparantie betreft, lijkt het behoud van het huidig model vrij moeilijk. Dit geldt zeker voor de internationale samenwerking. Het zal immers moeilijk zijn de positie van een aantal academische opleidingen aan hogescholen in het buitenland te verklaren. We spreken gelukkig niet meer over opleidingen van academisch niveau. Het zijn nu academische opleidingen die niet aan een universiteit worden gegeven. Indien de huidige situatie zou behouden blijven, zal de structuur de transparantie niet vergroten. Het zou dan essentieel zijn aan de identiteit en de eigenheid van de academische opleidingen aan de hogescholen te werken. Die eigenheid moet immers bewaard blijven en duidelijk worden gemaakt.

Wat de doorstroming betreft, heeft het huidig model het voordeel dat de bestaande kruisbestuiving tussen professioneel en academisch gerichte opleidingen blijft bestaan. Er is op dit vlak ook geen verbetering. Het blijft zoals het is.

Wat de samenwerking tussen de universiteiten en de hogescholen, al dan niet in het kader van een associatie, betreft, vindt de Vlor dat het engagement van de universiteiten moet behouden blijven. Dit engagement kan zelfs best decretaal worden verankerd. De nieuwe rol van de associaties moet hierin worden bestendigd.

De diversiteit van het aanbod vormt een van onze andere basisvoorwaarden. De concurrentie of competitie blijft behouden. Het nadeel is dat instellingen elkaar kunnen doodconcurreren. Het voordeel is dat dit stimulerend kan werken.

Wat de expertise van het personeel betreft, betekent het behoud van de bestaande situatie geen vooruitgang. De sterke troeven kunnen worden geconsolideerd. Er blijft echter een zekere versnippering bestaan. Er zijn ook relatief kleine instellingen of opleidingen. Hierdoor ontstaat nu en dan de dwang generalistisch te zijn.

De toegang tot de onderzoeksmiddelen blijft voor het personeel van de hogescholen beperkt. Dit is nu al het geval. Vergeleken met vroeger is de situatie verbeterd. Deze toegang blijft echter relatief beperkt.

Wat de financiële haalbaarheid betreft, blijft de optimalisatie een moeilijk gegeven. Iedereen die de commissie-Soete kent, weet dat er een aantal voorstellen op tafel liggen. Wat met deze voorstellen moet gebeuren, is stof voor een moeilijk gesprek over de grenzen van de instellingen en de associaties heen. Indien de structuur niet wordt gewijzigd, blijft de optimalisatie een even moeilijke oefening.

Over de schaalvoordelen heeft de werkgroep uitvoerig gediscussieerd. Sommigen vinden het niet noodzakelijk naar een grotere schaal te gaan. Binnen de huidige structuur is het niet mogelijk schaalvoordelen op financieel vlak tot stand te brengen. Behalve de academisering brengt de bestaande structuur geen meerkost met zich mee. Het rendement blijft echter relatief laag. Er is blijkbaar nood aan een optimalisatie. Het voordeel is dat de middelen op het lokaal vlak, dicht bij de noden, kunnen worden ingezet.

We behouden de huidige mozaïek van opleidingen. Er is veel diversiteit. De slagkracht blijft een vraag. Er blijven ongelijkheden tussen grote en kleine instellingen, goed ontwik-

kelde en minder ontwikkelde opleidingen en sterk onderzoeksgerichte en minder onderzoeksgerichte instellingen.

Na deze toelichting bij het eerste model wil ik een balans van voor- en nadelen opmaken.

Aan de ene zijde zien we dat de herkenbaarheid en de stabiliteit behouden blijven. De bestaande dynamiek kan worden behouden. Hetzelfde geldt voor de bestaande waarde-kaders en de profilering.

Aan de andere zijde zien we dat de internationale herkenbaarheid niet zo groot is. De verticale mobiliteit is vrij moeilijk. Er is geen toename van de kruisbestuiving. De optimalisatie en de rationalisatie zijn moeilijk. In een aantal gevallen is de beperkte schaalgrootte problematisch. De expertise van het personeel kan beter worden benut.

1.10.2. Model 2: Integratie van academische hogeschoolopleidingen in de universiteit

Wat de stabiliteit en de rechtszekerheid betreft, zou dit tweede model op korte termijn allicht een zekere verstoring met zich meebrengen. Dat is in 1994 naar aanleiding van het Hogescholendecreet ook het geval geweest. Hierdoor kan een nieuwe dynamiek tot stand komen. De problematiek van de waardenkaders kan een belangrijk gegeven zijn. Het is evident dat netoverschrijdend moet worden gewerkt. Die vraag moet nog nader worden bekeken. Een aantal statuten zouden moeten worden gewijzigd. Ook hier zou dit tot een verbetering kunnen leiden.

Wat de transparantie betreft, zou de binariteit tussen de professioneel gerichte en academisch gerichte opleidingen in Vlaanderen heel duidelijk zijn. Beide opleidingen zouden zich in verschillende types van instellingen bevinden. Ook met betrekking tot de profilering zou er een grote duidelijkheid zijn. Er zou over moeten worden gewaakt dat de verwante academische opleidingen in bepaalde studiegebieden hun eigen identiteit kunnen bewaren. Dit zou de arbeidsmarkt een beter beeld verschaffen.

Wat de doorstroming betreft, stellen we ons de vraag of een aantal opleidingen die nu aan hogescholen worden gegeven en die later eventueel aan universiteiten zouden worden gegeven voor een aantal studenten geen bijkomende drempel zouden vormen. Dit zou eventueel een rem op de gewenste democratisering kunnen zetten. Dit is een risico voor de verwevenheid tussen de professioneel gerichte en de academisch gerichte opleidingen. Die overgangen moeten goed worden bewaakt. De overstapmogelijkheden, in dit geval de schakelprogramma's, zouden moeten worden verbeterd.

Indien de academische opleidingen in de universiteiten zouden worden geïntegreerd, zouden de associaties niet langer een grote rol spelen. Instellingen hebben nooit eeuwig bestaan. Dit geldt ook voor de associaties. De associaties zouden een nieuwe definitie kunnen krijgen. Ze zouden zich kunnen toelagen op het faciliteren van de samenwerking tussen de instellingen die tot een associatie behoren. Ze zouden niet meer aan het academiseringsproces participeren.

Wat het onderzoek betreft, zou een integratie tot een veel betere interactie tussen de academische opleidingen in de universiteiten leiden. Er zou meer kans op specialisatie en op interdisciplinaire benaderingen zijn.

Indien we de expertise op die manier zouden concentreren, zouden we op het vlak van de specialisatie van het personeel meer bereiken. Hierdoor zou het generiek onderwijs mis-schien wat in het gedrang komen. Dat is een vraag die we ons moeten stellen.

Dit proces zou een zekere aanpassing en een overgangperiode vergen. De schaalverklei-ning van bepaalde hogescholen zou een probleem kunnen zijn. Met betrekking tot het

eerste model hebben we verklaard dat er een schaalvergroting moet komen. Indien de academische opleidingen in de universiteiten zouden worden geïntegreerd, zou er bij de hogescholen sprake van schaalverkleining zijn.

De competitie en de concurrentie zouden kunnen dalen of stijgen. Dat valt moeilijk precies te voorspellen. De nieuwe types zouden zich in elk geval sterk kunnen profileren.

Wat de financiële haalbaarheid betreft, zou een optimalisering mogelijk zijn. De middelen zouden minder versnipperd zijn. De speerpunten zouden beter kunnen worden gedefinieerd. Er zouden waarschijnlijk bijkomende middelen voor de nieuwe hogescholen met enkel professioneel gerichte opleidingen moeten komen. De problematiek van de schaalverkleining zou hierbij een rol spelen. We moeten nagaan in welke mate de regels zouden moeten worden aangepast om de levensvatbaarheid van de kleinere instellingen te garanderen.

Wat de infrastructuur betreft, lijkt het ons een kwestie van afspraken te zijn tussen instellingen die opleidingen krijgen en instellingen die opleidingen afgeven.

Ik maak nu de balans op van het tweede model, dat de integratie van de academische opleidingen in de universiteiten behelst. Het model zou transparanter zijn. Er zou nood aan een profilering van de verwante opleidingen zijn. Dit zou op korte termijn positieve effecten kunnen hebben. De onderzoeksmiddelen zouden efficiënter kunnen worden ingezet. Een eventueel nadeel is dat een dergelijke grootscheepse hervorming een eenduidige besluitvorming en begeleiding zou vergen. De statuten en de loopbaanperspectieven zouden hierbij de nodige aandacht moeten krijgen. De continuïteitgedachte van niveau 5 tot niveau 8 zou hierbij goed in het oog moeten worden gehouden. Het lijkt ons best dit door de nieuwe vorm van associaties te laten verwezenlijken.

1.10.3. Model 3: Volledige integratie van alle hogescholen en universiteiten in een nieuw type van instelling

Voor dit model gelden een aantal commentaren die ik al met betrekking tot het tweede model heb gegeven. Op korte termijn zou de huidige stabiliteit wat worden verstoord. Dit zou tot een nieuwe dynamiek op het vlak van het personeelsbeleid kunnen leiden. Dit zou tevens tot een eenvormiger en eenduidiger beleid leiden. Meer nog dan in het tweede model, zouden heel wat statuten op elkaar moeten worden afgestemd. Ten gevolge van de schaalgrootte zou de expertise optimaal kunnen worden ingezet. Het aanbod zou interessante kruisbestuivingen mogelijk maken. Het risico bestaat dat het profiel onduidelijk zou worden. Bovendien stellen we ons vragen bij de bestuurbaarheid van dergelijke instellingen.

De naambekendheid is een nieuw element. Dit geldt zeker op het internationaal vlak. Hoe kunnen we in het buitenland bekend maken dat aan onze instellingen academische en professionele opleidingen worden gegeven? De duidelijkheid ten opzichte van de arbeidsmarkt zou eveneens een aantal vragen kunnen oproepen.

Wat de doorstromingsmogelijkheden en de samenwerking inzake onderzoek betreft, is een kruisbestuiving duidelijk mogelijk. De onderzoekscomponent zou nog verder moeten worden uitgewerkt. Eigenlijk zijn deze voordelen met de voordelen van het tweede model vergelijkbaar. Het interdisciplinair onderzoek zou verder kunnen worden gestimuleerd. De rol van de associaties op dat vlak zou volledig uitgespeeld zijn.

De horizontale en verticale mobiliteit zou duidelijk kunnen worden verbeterd. Er zouden meer overgangsmogelijkheden zijn. Aangezien de nieuwe instellingen de grootte van de huidige associaties zouden hebben, zouden de studenten meer binnen de eigen instelling circuleren en niet langer naar een andere instelling of een ander type van instelling overstappen. Bovendien ziet de werkgroep niet goed hoe het hoger beroepsonderwijs 5 (HBO₅) hierin kan worden geïntegreerd.

Wat de diversiteit in het aanbod betreft, kan de huidige geografische spreiding worden behouden. Gezien de spreiding van de associaties over Vlaanderen vormt dit meteen ook een belemmering voor de samenwerking. Er zou druk komen op de kleine instellingen of opleidingen. Sommige mensen vrezen voor een oligopolie of een onevenwicht in Vlaanderen.

Wat de efficiëntie en de financiële haalbaarheid betreft, is het duidelijk dat de middelen efficiënt zouden kunnen worden ingezet. Op het vlak van de schaalgrootte zou niet meer kunnen worden bereikt, maar de totale kost van de hervorming zou vrij hoog zijn. Het zou niet evident worden de interne financieringsmechanismen in instellingen van een dergelijk type in te voeren. Een goede bundeling van expertise is daarentegen zeker mogelijk.

Ik zal nu ook de balans van de volledige integratie opmaken. Er moet, net zoals in het tweede model, aandacht aan de profilering van de verwante opleidingen worden geschonken. Dit kan al op korte termijn positieve resultaten opleveren. De onderzoeksmiddelen kunnen efficiënt worden ingezet. Indien we dit vanuit de ideeën van de Bolognaverklaring bekijken, blijkt de klemtoon meer op het onderscheid tussen bachelors en masters en minder op het onderscheid tussen professioneel gerichte en academisch gerichte opleidingen te liggen.

Een grootscheepse hervorming vergt echter een eenduidige besluitvorming en een heel complex personeelsbeleid. De profilering en de integratie van HBO₅ zijn eveneens complexe gegevens. Een gecentraliseerde structuur zou tot een zware beleidsvorming leiden. Om het allemaal beheersbaar te houden, zou voor een grote interne autonomie kunnen worden gekozen. Hierdoor zou er echter waarschijnlijk niet veel aan de bestaande realiteit veranderen.

1.11. Besluit

Als Vlor stellen we dat het goed is om de voor- en nadelen van alle modellen naast elkaar te plaatsen. Er is wel een duidelijke politieke beslissing nodig over de toekomstige structuur, al zal dat geen eindpunt vormen. Het is een proces waarbij een keuze wordt gemaakt die een aantal jaren kan meegaan, maar dat betekent niet automatisch dat we dan vele decennia van reflectie verlost zijn.

2. Vragen en opmerkingen van de commissieleden

De heer Jan Durnez: Model 2 is de vertaling van wat in de commissie-Soete is voorgesteld. Is in de werkgroep een afweging gemaakt over wat de heer Dirk Van Damme hier op 24 maart jongstleden glashelder uiteenzette: het onderzoek hoort thuis in de universiteiten en het is geen optie te decentraliseren. Is de fysieke integratie aan bod gekomen in de werkgroep?

Mevrouw Kathleen Helsen: U zegt dat er niet enkel in Vlaanderen zaken in beweging zijn. Moeten we wachten tot er elders een na te volgen voorbeeld zich aftekent? Vlaanderen wil snel duidelijkheid. Welk buitenlands voorbeeld houden we voor ogen om daar dan op in te haken? Heeft de Vlor daarover een standpunt? U zegt ook dat de onderwijsbevoegdheden best lokaal bepaald blijven. Kunt u dat verduidelijken?

Mevrouw Fientje Moerman: Inzake model 2 zei u dat de belangrijke rol voor de associaties voorbij is. Is het niet zo dat precies in model 2 die associaties nog een zeer belangrijke rol hebben, en dan vooral om de overgangen tussen de professionele bachelors van de hogescholen en de academische opleidingen te bewaken, en ook om ervoor te zorgen dat er zich een kruisbestuiving tussen het fundamenteel onderzoek aan de universiteiten en het toepassingsgericht onderzoek aan de hogescholen voordoet? Dat laatste is voor de Vlaamse kmo's belangrijk. De vrees bestaat immers dat de scheiding ervoor zal zorgen dat

het toepassingsgericht onderzoek en de professionele bachelors zullen afkalven, zo niet doodbloeden.

Een andere mogelijke rol is de volgende. De totstandkoming van een grote entiteit mag de organisatie van de sociale diensten voor studenten niet uit het oog verliezen, want de democratisering is belangrijk. Vandaag is het soms zo dat in een associatie de student van de ene instelling meer moet betalen als hij gebruik maakt van de dienst van een andere instelling. Dat is toch absurd. Is de rol van de associaties wel uitgespeeld?

3. Antwoorden van prof. dr. Luc François

Prof. dr. Luc François: Model 2 is inderdaad het model dat de commissie-Soete naar voren heeft geschoven en dat is ook de keuze van de heer Van Damme, maar dat hoort niet bij de alternatieven. Ik wil niet ingaan op de kleine verschillen inzake de modaliteiten, maar model 2 mikt op de integratie van academische opleidingen in de universiteit, waarbij de problematiek van de kunsten nog iets anders is.

Wat de fysieke integratie betreft, stellen we dat de studenten, het personeel en de infrastructuur niet verhuizen, tenzij in een bepaalde stad een herschikking logisch is.

De heer Jan Durnez: Dat standpunt wijkt af van wat de heer Van Damme hier vorige week zei.

Prof. dr. Luc François: De Vlor heeft niet gekozen tussen de drie modellen; ik houd me hier aan dat standpunt.

De heer Jan Durnez: Dat bedoel ik niet. Ik wil zeggen dat wat model 2 betreft u nog duidelijker stelt dat dit met het behoud van de bestaande vestigingen moet gebeuren, met uitzondering van herschikkingen om efficiënter te werken.

Prof. dr. Luc François: We moeten niet wachten op wat elders in Europa gebeurt. De enige constante de komende jaren zal zijn dat er overal beweging is. Zo woedt in Zweden de discussie of het hele hoger onderwijs niet in vijf tot acht polen moet worden geconcentreerd. Dat is dus model 3, maal vijf tot acht. De toestand is er anders dan bij ons, want Zweden heeft ongeveer hetzelfde bevolkingsaantal maar de bevolking is er op een veel groter grondgebied verspreid. Geen enkel model is dus automatisch overdraagbaar. In Groot-Brittannië verwacht men dat na de verkiezingen het budget voor hoger onderwijs met 60 miljoen pond zal verminderen. Hogescholen en universiteiten bereiden zich daarop voor. Want daar is het aandeel van de overheid in de budgetten minder dan bij ons; men heeft er meer privésponsoring. Daar wil men dus resoluut kiezen voor ons niet-uitgewerkte model 4: de shared services. Alle diensten in een regio wil men bundelen.

In Frankrijk heeft men de ‘pôles universitaires’ vervangen door de ‘pôles de recherche et d’enseignement supérieur’ (PRES). De samenwerking tussen universiteiten is nu uitgebreid met de samenwerking tussen universiteiten en hogescholen. Die beweging hebben we al in 1994 doorgevoerd. Zo heeft men in Nord-Pas-de-Calais besloten om de 23 instituten voor de opleiding Verpleegkunde in één instituut met drie vestigingsplaatsen onder te brengen. In Duitsland zullen de universiteiten van Duisburg en Giesen fusioneren – niet wat hun opleiding betreft, maar wel voor de diensten en de administratie. Er zijn dus zeer veel modellen. Ik adviseer daarom niet te wachten en een oplossing te vinden die voor Vlaanderen de beste is. Vandaag is er geen richtinggevend Europees model.

Moeten we onderwijsbevoegdheden lokaal bepalen? Sommigen stellen dat er in het Vlaams hoger onderwijs een competitie heerst; anderen stellen dat men in het Vlaams hoger onderwijs elkaar gijzelt. Een van de knelpunten zijn de onderwijsbevoegdheden. Opent u de doos van Pandora? Dat is de centrale vraag. In het Vlor-advies stellen we voor

om dat niet te doen. Laat de plaats waar de onderwijsbevoegdheden zitten, onaangeroerd. Ook als men een opleiding van een hogeschool naar een universiteit overbrengt maar ze fysiek ter plaatse laat, zeg dan niet dat op die plaats die universiteit alles kan doen wat ze in haar eigen arrondissement kan doen. Dat zou een moordende competitie uitlokken.

Wat de vragen van mevrouw Moerman betreft, wil ik benadrukken dat ik enkel heb gezegd dat in model 3 de rol van de associaties is uitgespeeld op het moment dat men overgaat naar een volledig nieuw type van instellingen waar professionelen en academici samen zitten. In model 2 is een groot gedeelte van de opdracht van de associaties afgelopen, namelijk het faciliteren en begeleiden van het academiseringsproces. Als dat eenmaal is gebeurd, is het evident dat de universiteiten zelf die taak overnemen.

Ik ga wel akkoord om te stellen dat twee vragen moeten worden beantwoord zodra iets aan de structuur van het hoger onderwijs wordt veranderd: behoudt men de associaties en hoe worden ze ingevuld? De twee taken die u opsomde – de overgang van professionele naar academische opleidingen en de kruisbestuiving tussen diverse types van onderzoek – zijn zeker twee belangrijke taken. Vandaag echter is de hoofdopdracht het academiseringsproces begeleiden en stimuleren.

Wat de sociale diensten voor studenten betreft, stellen we duidelijk dat dit op lokaal niveau georganiseerd moet blijven. Verschillen inzake prijzen en de toegang tot diensten is een zaak van de instellingen maar ook van de decreetgever.

Mevrouw Marleen Vanderpoorten: U zegt dat er geen Europees model bestaat, en dat is uiteraard juist. De uitgangspunten van de Bolognaverklaring zijn er wel: transparantie, optimalisatie, internationalisering, herkenbaarheid, mobiliteit. Als ik de voor- en nadelen van de modellen bekijk, dan denk ik dat het tweede model er het dichtst bij aansluit. Of vergis ik mij?

Professor Luc François: Alle leden van de ad-hocwerkgroep van de Vlor hebben een eigen mening. De Vlor heeft gezegd niet te kiezen, maar wil de drie modellen gewoon naast elkaar presenteren. Op dit advies ontvangen we drie of vier soorten van reacties. Een: het is een goede nota. Twee: u bent duidelijk een voorstander van model 1. Drie: u bent duidelijk een voorstander van model 2. Vier: u bent duidelijk een voorstander van model 3. Ik denk dus dat we goed zitten.

Mevrouw Fientje Moerman: Uiteindelijk zal het beleid moeten beslissen. Dat wordt nog een ander paar mouwen.

II. PROF. DR. RUDI VERHEYEN

1. Uiteenzetting door prof. dr. Rudi Verheyen

1.1. Inleiding

Prof. dr. Rudi Verheyen: Ik dank het Vlaams Parlement voor de kans om mijn persoonlijke mening te geven en mijn expertise over die materie aan u kenbaar te maken. Ik heb kennis genomen van de nota van de heer Van Damme. Ik ken ook de nota van professor François. Ik heb vele jaren onderzoek gedaan, zowel fundamenteel als toegepast en beleidsgericht onderzoek. Ik was de leider van een sterke onderzoeksgroep, vooral extern gefinancierd. Ik beschik over beleidservaring als rector-voorzitter van de Universiteit Antwerpen (UA) en als voorzitter van de Artesis Hogeschool. Ik ken de werking, de structuur en de kwaliteit van de Vlaamse universiteiten en van de Vlaamse autonome hogescholen. Als gewezen voorzitter van VLIR en van het FWO ben ik vertrouwd met de werking en de structuur van beide belangrijke instellingen.

Mijn ervaring laat me toe om enkele punten naar voren te brengen betreffende de structuur en de werking van het hoger onderwijs in Vlaanderen en die het voorwerp zouden moeten uitmaken van een maatschappelijk debat, omdat het gaat over belangrijke keuzes. In de modellen die de heren Van Damme en François naar voren brengen, worden die vragen niet expliciet gesteld of beantwoord.

U moet zich realiseren dat ik een persoonlijke opinie geef, die niet gedragen is of bediscussieerd. Mijn visie kan verkeerd zijn, ik laat die beoordeling aan u over.

1.2. Knelpunten

1.2.1. Doel van het maatschappelijk debat

Ik begin met enkele knelpunten. Een daarvan is het doel van het maatschappelijk debat. Het maatschappelijk debat wordt beperkt tot al dan niet ‘inkantelen’ van de geacademiseerde tweecycliopleidingen van de hogescholen in de universiteiten. Andere vragen, die volgens mij zeer relevant zijn, worden niet behandeld. Alle deskundigen kennen die vragen wel en ze hebben er een persoonlijke mening over. Het lijkt me nuttig dat het parlement zich daarover zou bezinnen.

1.2.2. Academisering

Het Structuurdecreet van 2003 heeft het begrip academiseren onvoldoende gepreciseerd. Daar is iedereen het over eens. De bedoeling was in de tweecycliopleidingen van de hogescholen de verwevenheid van het onderwijs met wetenschappelijk onderzoek te versterken, door in het kader van een associatie samen te werken met een universiteit. Dit proces van academiseren wordt ondersteund met extra financiële middelen. Uit het rapport van de Erkenningscommissie over de voortgangstoets, dat per brief door de Raad Hoger Onderwijs gezonden werd naar toenmalig minister van Onderwijs Vandenbroucke, volgt dat de snelheid en de kwaliteit van het academiseringsproces tussen de hogescholen verschilt, maar dat in alle hogescholen het academiseringsproces gestaag vordert.

De invulling van academisering door universiteiten en hogescholen is echter zeer verschillend, wat verregaande gevolgen heeft voor de financiering. De universiteiten beschouwen academiseren veeleer als een middel om onderzoek sterker te maken. Ze beschouwen academiseren eerder als ‘universitariseren’. Ze wensen dat de geacademiseerde tweecycliopleidingen van de hogescholen beantwoorden aan dezelfde criteria als de faculteiten van de universiteit. Ik geef het voorbeeld van de Kunsten en van de Industriële Wetenschappen.

Van zodra de opleidingen Industriële Wetenschappen van de hogescholen ‘inkantelen’ in een universiteit worden ze een faculteit Industriële Wetenschappen. Dan verwacht de universiteit dat de nieuwe faculteit IW evengoed voor research zal scoren als de faculteit Wetenschappen. Dat is niet het geval. De bedoeling van de opleiding Industriële Wetenschappen is het vormen van technische ingenieurs, nu in de regel industrieel ingenieurs genoemd. Er is een traditie, een samenwerking met de industrie. De industrie was zeer tevreden over de studenten IW die de hogescholen vormden. De bedoeling is om flexibele studenten te vormen, die heel wat kennis hebben over de werking van mechanismen, processen en producten. Dat kan op alle niveaus zijn: scheikunde, fysica of biologie. Ze moeten ook kennis hebben over de werking van zeer gesofisticeerde toestellen. Als ze afstuderen, moeten de studenten IW onmiddellijk inzetbaar zijn in een universiteit, in een researchlabo, maar ook in de industrie.

Men verwacht niet dat die studenten zelf onderzoek gaan doen of organiseren. Daarvoor zijn er exacte wetenschappers of burgerlijk of scheikundig ingenieurs. De industrie verwacht van IW-afgestudeerden geen exacte wetenschappers of zeer goede onderzoekers. Ze verwachten inzetbare studenten, die voldoende kennis hebben over onderzoek, en inge-

schakeld willen worden in een proces om toestellen te ontwikkelen die de innoverende vindingen van researchers technisch uitwerken. Het onderzoek van de industriële wetenschappen is verschillend van de exacte wetenschappen of van de burgerlijk of scheikundig ingenieurs. Het is onderzoek dat zich situeert op een tweede niveau. Er is een vinding gedaan, die technisch moet worden uitgewerkt.

Bijvoorbeeld: op vraag van een oogarts berekende een fysicus de kenmerken van een stof waaraan ooglenzen zouden moeten beantwoorden. Het is de opdracht van industriële ingenieurs om met de oogarts en met de fysicus de ‘nieuwe ooglens’ verder technisch uit te werken en te ontwikkelen. Het betreft vernieuwend gericht onderzoek dat verschilt van wat men aan de universiteit verstaat onder grensverleggend innovatief toegepast of fundamenteel onderzoek.

De meeste Vlaamse universiteiten zijn van oordeel dat van zodra de opleidingen Industriële Wetenschappen van de hogescholen geïntegreerd zijn in de universiteiten, onder de vorm van een nieuwe faculteit IW, de zelfde hoge eisen aan de docenten IW gesteld moeten worden als aan de andere docenten van de universiteit. Ze zullen beoordeeld worden op het aantal wetenschappelijke publicaties in toptijdschriften: hoe meer publicaties in tijdschriften met peer review, hoe beter. Ook het realiseren van zoveel mogelijk doctoraten IW zal belangrijk zijn. Beide criteria zullen een grote rol spelen in het beoordelen van de docenten IW bij aanwerving, benoeming of promotie.

Het is niet gewenst en ook niet de bedoeling dat docenten die les geven aan studenten in de Industriële Wetenschappen ‘afgerekend’ worden op hun aantallen wetenschappelijke publicaties en doctoraten. Zij zouden moeten worden beoordeeld op het gericht onderzoek dat zij samen met of volgens richtlijnen van de researchers van de exacte wetenschappen of de toegepaste wetenschappen, verrichten. Het zijn onderzoekers met een andere finaliteit. Docenten IW moeten de onderzoeksresultaten van hun collega’s van de exacte wetenschappen (fysici, scheikundigen, wiskundigen, biologen) of van de toegepaste wetenschappen (burgerlijk ingenieur, scheikundig ingenieur of bio-ingenieur) goed begrijpen en zich inzetten om ze technisch uit te werken.

Een enigszins vergelijkbare redenering geldt evenzeer voor de kunsten. Op de hogescholen worden kunstenaars gevormd: studenten die graag willen schilderen of beeldhouwen, die geïnteresseerd zijn in podiumkunsten of die zich willen vervolmaken in muziek en daarvoor een vaardigheid en belangstelling hebben. De discussie tussen de kunstopleidingen van de hogescholen en de universiteiten ging aanvankelijk eveneens over het ‘universitariseren’ van de kunstopleidingen. Zo bijvoorbeeld zouden docenten in de kunsten na ‘inkanteling’ allen doctors moeten zijn in de Kunsten, of hun output zou vooral beoordeeld worden op aantallen publicaties in toptijdschriften. Tijdens de gesprekken over de integratie van de kunsten tussen de vertegenwoordigers van de universiteit en de hogescholen werd snel duidelijk dat de bedrijfscultuur tussen de researchuniversiteiten (‘academic drift’) en tussen de (professionele) hogescholen, zeer verschillend is en de kloof tussen wetenschappen en kunsten bijna onoverbrugbaar.

De universiteiten beschouwen academiseren van de tweecyclopleidingen van de hogescholen als een doel om wetenschappelijk onderzoek van zeer hoog niveau in te voeren, niet als een middel om het onderwijs, dat een professionele finaliteit heeft, te verbeteren. Die totaal verschillende opvattingen moeten ten gronde worden besproken en uitgediscussieerd. Ik vind dat het parlement een goede plaats is om na te denken over de bedoeling van het academiseren van de tweecyclopleidingen van de hogescholen en of het behoud van de professionele finaliteit van deze opleidingen niet belangrijker is voor de maatschappij en voor de studenten dan een sterk doorgedreven academisering zoals de universiteiten voorstaan.

Ik ben van oordeel dat het maatschappelijk debat eerst zou moeten worden gevoerd over de missies van de universiteiten en van de hogescholen en over het (maatschappelijk) doel van het academiseren van de opleidingen van de twee cycli van de hogescholen, dat prioritair gericht moet zijn op het opleiden en begeleiden van studenten met specifieke vaardigheden voor een beroep.

1.2.3. Indeling van het Vlaamse onderwijsveld in professionele bachelors en in academische bachelors en academische masters

De indeling van het Vlaams onderwijsveld in professionele bachelors en in academische bachelors en academische masters moet kritisch worden geëvalueerd en eventueel aangepast. Mogelijkheden zijn het invoeren van professionele masters of het strikte onderscheid tussen professioneel gerichte bachelors en academisch gerichte bachelors te verlaten. In lijn met het Bolognaproces en de rest van Europa zouden bachelors en masters onderwerp van de binariteit moeten zijn.

Door de in het vooruitzicht gestelde ‘inkanteling’ van alle opleidingen van twee cycli van de hogescholen in de universiteiten, krijgen de universiteiten in Vlaanderen het monopolie op het verstrekken van masterdiploma’s. Of dat een goede zaak is, is verre van duidelijk. Het zal aan de ‘ingekantelde’ hogeschoolopleidingen onvermijdelijk een meer academisch en theoretisch karakter geven. Voor een aantal opleidingen kan dit zinvol zijn, onder voorwaarde dat het profiel van de opleidingen behouden blijft, namelijk gericht op het vormen van studenten voor een beroep.

Het is maar de vraag of de maatschappij zit te wachten op ‘geacademiseerde’ en ‘vertheoretiseerde’ industriële wetenschappers, vertalers en tolken, architecten, nautische wetenschappers, handelswetenschappers of kunstenaars. Door de bevoegdheid voor masteropleidingen enkel nog aan de universiteiten toe te kennen, dreigt in de toekomst een masterdiploma alleen nog weggelegd te zijn voor leerlingen uit meer wiskundige of analytische aso-richtingen, typisch bevolkt door sterkere sociale groepen. De overige leerlingen zullen worden verwezen naar professionele bacheloropleidingen.

De vraag is of men deze sociale selectie wel wenst en of er maatschappelijk geen behoefte is aan een professionele master waardoor een masterdiploma ook in het bereik komt van leerlingen uit minder wiskundige secundaire richtingen en de kansengelijkheid beter wordt gevrijwaard. Dat is een stelling die professor Walter Nonneman herhaaldelijk heeft verdedigd.

Een andere mogelijkheid zou kunnen zijn dat de researchuniversiteiten van Vlaanderen bereid zijn hun onderzoeksbeleid (‘academic drift’) aan te passen aan de noden en de kwaliteit van het onderwijs van de hogescholen.

Ik ben van oordeel dat een maatschappelijk debat over het exclusief toewijzen van de masteropleidingen aan de universiteiten versus het behoud van de geacademiseerde masteropleidingen aan de hogescholen zeer belangrijk is, goed moet worden voorbereid en in alle sereniteit en neutraliteit moet worden gevoerd.

1.2.4. Concentratie in het hoger onderwijs in Vlaanderen

Een volgend knelpunt dat altijd opnieuw opduikt, en waar blijkbaar niet over gesproken mag worden, is de concentratie in het hoger onderwijs in Vlaanderen. Dit is eveneens de visie van professor Nonneman, een econoom zoals u weet. Bologna en Lissabon zijn in een aantal Europese landen, maar niet allemaal, aangegrepen om concentratie door te voeren in het hoger onderwijs. Ook Vlaanderen is op deze trein gesprongen met het Structuurdecreet van 2003. Onder impuls van de voorzitters van de associaties Leuven en Gent en met instemming van het kabinet van de minister van Onderwijs streeft de commissie-

Soete naar concentratie, rationalisatie en ‘nationale kampioenen’ waarvan men hoopt dat ze Europees en mogelijk internationaal kunnen concurreren, naar analogie met de competitie tussen de topuniversiteiten in de Verenigde Staten. Professor Nonneman verklaart in een nota, die ik ter beschikking zal stellen, waarom de verhoopte internationale competitie naar het voorbeeld van de Verenigde Staten niet haalbaar is in Europa en beschrijft de nefaste gevolgen voor de kwaliteit en de goede werking van het Vlaams hoger onderwijs.

Europa is ‘gebalkaniseerd’ met een diversiteit aan cultuurgebieden, politieke systemen, socialezekerheidsstelsels, subsidieregelingen voor hoger onderwijs enzovoort. Open academische concurrentie zoals in de Verenigde Staten is een illusie. De ‘nationale kampioenen’ van Europa concurreren onderling niet, maar vormen een club van lokale monopolies. Dit concentratiebeleid neemt alle faire competitie in eigen land uit het systeem, waarmee een cruciaal kenmerk van ons goed hogeronderwijsstelsel verloren gaat. In plaats van competitie tussen min of meer gelijke spelers die dingen naar de gunst van studenten, van financiers van onderzoeksprojecten, van bedrijven en overheden voor dienstverleningsprojecten enzovoort, gaat men in Vlaanderen naar een ‘duopolie’ van de groepen Leuven/Hasselt en Gent/Brussel en een kleinere speler, namelijk Antwerpen, in de marge. Dat is geen goede ontwikkeling om een kenniseconomie met brede basis te stimuleren. Ook dat is een stelling van collega Nonneman.

De rationalisatiecommissie, de commissie-Soete, ijverde volgens professor Nonneman te zeer voor een Vlaams mercantilistisch onderwijsveld met een hiërarchie met één of maximum twee ‘winner-takes-it-all’-spelers waarbij in de marge nog enkele spelers van tweede rang worden gedoogd. De commissie-Soete heeft te weinig oog voor een Vlaams competitief hogeronderwijslandschap met een ‘level playing field’ voor iedereen. Dat is geen goede ontwikkeling om een kenniseconomie met brede basis te stimuleren.

De rationalisatieplannen zoals besproken door de commissie-Soete, worden vooral opgezet en uitgedacht door de twee grote universiteiten en associaties, ten nadele van de kleinere universiteiten en associaties, met als voornaamste doel hun opleidingsaanbod zo veel mogelijk te reduceren, waardoor ze nog kleiner worden. De bedoeling van de rationalisatie is niet de kwaliteit van de opleidingen te verbeteren, ook niet om de globale kwaliteit van de kleinere universiteiten en associaties te vrijwaren of te verbeteren, wel om de huidige marktpositie van de grote universiteiten te bestendigen en zo mogelijk nog te vergroten. De bedoeling van rationalisatie en optimalisatie van het opleidingsaanbod, moet meer dan vandaag het geval is, de globale verbetering beogen van de kwaliteit van de opleidingen, in onderwijs en in onderzoek, aan alle Vlaamse universiteiten, waardoor elke Vlaamse universiteit over voldoende middelen kan beschikken om onderwijs en onderzoek van hoge kwaliteit aan te bieden.

De vraag rijst of het door Nonneman beschreven Vlaams mercantilistisch onderwijsveld met een hiërarchie met één of maximum twee ‘winner-takes-it-all’-spelers, waarbij in de marge nog enkele spelers van tweede rang worden gedoogd, door de overheid moet worden ondersteund dan wel gecorrigeerd. Een maatschappelijk debat over dit belangrijk probleem lijkt mij relevant. Zeker omdat het gaat over de huidige structuur van het hoger onderwijs dat nu voorwerp is van het maatschappelijk debat.

1.2.5. Huidige structuur van het hoger onderwijs

Ik heb in een nota de voorgeschiedenis en de ontwikkeling tot de huidige structuur van het hoger onderwijs in Vlaanderen besproken. (Te raadplegen op de webstek van Rudolf Verheyen, Universiteit Antwerpen (<http://www.ua.ac.be>), ofwel via de link: <http://www.ua.ac.be/main.aspx?c-rudi.verheyen>.) Hieruit volgt dat goedbedoelde politieke initiatieven soms tot onverwachte, ongewenste, resultaten leiden. De zeer verschillende omvang, territoriale spreiding, juridische samenstelling en politieke horigheid van de Vlaamse associaties heeft geleid tot een onevenwichtig hogeronderwijslandschap met een duidelijk overwicht van

de associatie K.U.Leuven met campussen in vrijwel alle grote en middelgrote steden in Vlaanderen. Deze dominantie kan leiden tot monopolie, wat nefast is voor een dynamische hogeronderwijssector omdat te zeer de dwingende macht van de overheid gebruikt kan worden om het Vlaamse veld te domineren.

Het huidige Financieringsdecreet is voordeliger voor de twee grote universiteiten van Leuven en Gent, en brengt de universiteiten van Antwerpen, Brussel en Hasselt in moeilijkheden. De gevolgen zijn een dreigende verevening en hoe dan ook kwaliteitsverlies. Door de associatievorming is de ongelijkheid tussen de vijf universiteiten nog vergroot: er komt één mastodontassociatie Leuven, één grote associatie Gent en drie middelgrote associaties in Antwerpen, Brussel en Hasselt. Ontwikkelingen waardoor de werking en de structuur van het Vlaams hoger onderwijs wordt bemoeilijkt, moeten worden aangepast en mogen niet worden bestendigd. De locatie van sommige katholieke hogescholen behorende tot de associatie K.U.Leuven, binnen de geografische begrenzingen van de steden Brussel, Antwerpen en Gent, hypothekeert de rationalisatie van het hoger onderwijs, is student- en docentonvriendelijk en vertekent een gezonde competitie tussen de associaties. Dat wil zeggen, bevordert een lagere financiering van de kleinere universiteiten en een oneerlijke concurrentie.

De huidige structuur van het hogeronderwijslandschap in Vlaanderen is onevenwichtig, disproportioneel, niet rationeel en niet optimaal. Ze is historisch, politiek gegroeid en verklaarbaar. De vraag rijst of dergelijke structuur moet worden bestendigd en onomkeerbaar gemaakt. De voorzitter van de associatie K.U.Leuven dringt aan op een snelle en onherroepelijke beslissing, waardoor de huidige ongelijkheid tussen de verschillende associaties voor altijd behouden blijft en waardoor na inkanteling de universiteit van Leuven campussen krijgt verspreid over zeventien locaties in Vlaanderen, met een campus gelegen binnen de geografische begrenzingen van de vier andere universiteiten. Dit is niet toelaatbaar, niet gewenst en politiek moeilijk uitvoerbaar.

Ik ben van oordeel dat een maatschappelijk debat over de huidige structuur en de werking van het hoger onderwijs in Vlaanderen, gekoppeld aan de optimalisatie en rationalisatie van het opleidingsaanbod, zeer belangrijk is, goed moet worden voorbereid en in alle sereniteit en neutraliteit moet worden gevoerd.

1.2.6. Financiering van het hoger onderwijs

Voor de universiteiten blijft de eerste geldstroom, onderwijs, onvoldoende. De financiering van het wetenschappelijk onderzoek, een gesloten enveloppe gekoppeld aan de wetenschappelijke output, met als criteria publicaties, spin-offs, patenten, doctoraten en projecten, heeft enkele perverse neveneffecten en moet worden aangepast. De financiering van infrastructuur en werking is te beperkt. Op die perverse neveneffecten zal ik niet ingaan, ik ben wel bereid daar vragen over te beantwoorden.

De huidige financiering van de hogescholen is ondermaats en het water komt aan de lippen. De VLHORA heeft dat in een brief aan de Vlaamse Regering meegedeeld in oktober 2008. Ondanks de academiseringsmiddelen en de eenmalige financiële injectie door toenmalig minister Vandenbroucke kunnen de hogescholen de huidige goede kwaliteit van hun onderwijs en van het traag ontwikkelend onderzoek niet behouden. Het is duidelijk dat een nieuw financieringsmechanisme, met structureel meer middelen voor de hogescholen en steunend op specifieke outputindicatoren – niet vooral op wetenschappelijke output zoals voor de universiteiten – noodzakelijk zal zijn om de kwaliteit van onderwijs en onderzoek en de leefbaarheid van de hogescholen veilig te stellen. Competitie met de universiteiten voor aanvullende financiering moet worden voorkomen.

Wegens de economische recessie is het weinig waarschijnlijk dat de Vlaamse Regering tijdens de huidige legislatuur aanvullende financiële middelen ter beschikking kan stel-

len van het hoger onderwijs. Zelfs indien de minister van Onderwijs meer middelen ter beschikking krijgt, dan nog is het onzeker of die middelen prioritair zullen worden voorbehouden voor het hoger onderwijs, gezien de grote uitdagingen in het basis- en secundair onderwijs. Aangezien kennis en innovatie belangrijke hefboomen zijn voor een duurzame economie en kennismaatschappij, hoopt het hoger onderwijs van de bevoegde ministers meer ‘gekleurde’ middelen toegewezen te krijgen voor onderzoek en innovatie.

Meer financiële middelen toegewezen krijgen om de geplande integratie van de geacademiseerde tweecyclopleidingen in de universiteiten te realiseren volgens universitaire standaarden, geraamd op ongeveer 200 miljoen euro op jaarbasis, is niet haalbaar en niet gewenst. Belangrijk is dat de Vlaamse Regering zo snel mogelijk het Financieringsdecreet fundamenteel aanpast en zorgt voor een billijker verdeling van de financiële middelen tussen universiteiten en hogescholen en dat de middelen gepland voor de academisering van de hogescholen onverminderd worden voortgezet.

Ik kan mij vinden in aanbeveling 10 van Dirk Van Damme. Hij pleit daarin voor een toename van de financiering op jaarbasis beperkt tot 65 miljoen euro in het laatste jaar van deze legislatuur, groeiend tot 90 miljoen euro op kruissnelheid vanaf 2017, indien deze supplementaire toelage vooral zou gaan naar de hogescholen met hun huidig opleidingsaanbod, dus zowel de professionele bachelors als de te academiseren tweecyclopleidingen.

1.2.7. Internationale herkenbaarheid van het Vlaams hogeronderwijslandschap blijft laag

De internationale herkenbaarheid van het Vlaams hogeronderwijslandschap blijft naar mijn mening laag. Men stelt dat het enorm belangrijk is dat het op internationaal niveau heel duidelijk is dat de universiteiten academische en hogescholen professionele opleidingen aanbieden. Ik heb daar mijn vragen bij. In de meeste landen is de trend de binariteit te zetten tussen de bachelor- en de masteropleidingen en de instellingen die doctoraten kunnen opleiden, en de binding met het hbo. Dat erkent men in Bologna. Zo is het steeds vaker in de Angelsaksische landen. Dit vindt steeds meer doorgang in Europa. Ik vraag me af of het nog belangrijk is om te benadrukken dat we in Vlaanderen professionele bacheloropleidingen en academische opleidingen geven. Het zou naar mijn gevoel veel beter zijn dat zowel aan hogescholen als universiteiten bachelor- en masteropleidingen worden geboden, en dat alleen in de universiteiten doctoraten worden gehaald.

1.3. Aanbevelingen

Ik ben van oordeel dat het maatschappelijk debat eerst zou moeten worden gevoerd over de missies van de universiteiten en van de hogescholen en over het maatschappelijk doel van het academiseren van de tweecyclopleidingen van de hogescholen, die prioritair gericht moet zijn op het opleiden en begeleiden van studenten met specifieke vaardigheden voor een beroep. Het exclusief toewijzen van de masteropleidingen aan de universiteiten versus het behoud van de geacademiseerde masteropleidingen van de hogescholen aan de hogescholen is een zeer belangrijk onderwerp dat goed moet worden voorbereid en in alle sereniteit en neutraliteit tijdens het maatschappelijk debat moet worden gevoerd.

De vraag rijst of het door Nonneman beschreven Vlaams mercantilistisch onderwijsveld met een hiërarchie met één of maximum twee ‘winner-takes-it-all’-spelers waarbij in de marge nog enkele spelers van tweede rang worden gedoogd, door de overheid moet worden ondersteund dan wel gecorrigeerd. Een maatschappelijk debat over dit belangrijk probleem lijkt mij relevant.

Ik ben van oordeel dat een maatschappelijk debat over de huidige structuur en de werking van het hoger onderwijs in Vlaanderen, gekoppeld aan de optimalisatie en rationalisatie van het opleidingsaanbod, zeer belangrijk is, goed moet worden voorbereid en in alle sereniteit en neutraliteit moet worden gevoerd.

Tot slot vind ik het belangrijk dat de Vlaamse Regering zo snel mogelijk tot een fundamentele aanpassing van het Financieringsdecreet overgaat en voor een billijker verdeling van de financiële middelen tussen de universiteiten en de hogescholen zorgt. De middelen die voor de academisering van de hogescholen zijn bedoeld, moeten onverminderd blijven.

Het Vlaams Parlement zou een breed maatschappelijk debat over de vijf hoger vermelde knelpunten moeten voeren. Pas dan zal het Vlaams Parlement de verschillende scenario's betreffende de al dan niet door te voeren inpassing van de hogeschoolopleidingen in de universiteiten ten gronde en met kennis van zaken kunnen bespreken. Drie scenario's staan beschreven in de nota van professor François. Professor Van Damme verdedigt aan de hand van tien aanbevelingen slechts één enkel scenario.

2. Vragen en opmerkingen van de commissieleden

De heer Kris Van Dijk: We hebben in het verleden al verregaande discussies over de opleiding industrieel ingenieur gevoerd. De commissie voor Onderwijs heeft zelfs ooit een hogeschool in Regensburg bezocht om na te gaan hoe die opleiding daar wordt aangepakt.

Professor Verheyen, ziet u een aparte plaats voor deze opleiding weggelegd? Ik stel die vraag ook in de internationale context. Hebt u zicht op de evolutie in de ons omringende landen, bijvoorbeeld Duitsland? Hoe wordt daar over die opleiding gesproken? Is het de bedoeling die opleiding in de universiteiten te integreren? Wordt in die landen de weg bewandeld die een decennium geleden al werd bewandeld?

Mevrouw Sabine Poleyn: Professor Verheyen heeft naar de perverse effecten van de wetenschappelijke output als financieringsvoorwaarde verwezen. Indien hij hier nog iets meer over zou kunnen zeggen, zou ik dat ten zeerste appreciëren.

Mevrouw Fatma Pehlivan: Het is me tijdens de uiteenzetting van professor Verheyen opgevallen dat hij zich volledig verzet tegen kunstenopleidingen op universitair niveau en tegen de mogelijkheid voor kunstenaars om een doctoraatstitel te behalen. In een aantal landen kan dit wel en beschikken de universiteiten over een afdeling voor de schone kunsten. Ik ken persoonlijk een aantal kunstenaars die een doctoraatstitel hebben. Indien dit in het buitenland kan, vraag ik me af waarom dat hier niet zou kunnen. De invoeging van de kunsten is allicht stof voor een moeilijke discussie. In bepaalde landen bestaat dit. Ik zou graag de mening van professor Verheyen hierover horen.

Mevrouw Fientje Moerman: In de eerste plaats zou ik me bij mevrouw Poleyn willen aansluiten. Kunt u iets meer over de perverse effecten van de outputfinanciering van wetenschappelijk onderzoek zeggen?

In de tweede plaats doet de beschrijving van de universiteiten in deze nota me enigszins denken aan wat in verband met het Romeinse Rijk 'imperial overstretch' wordt genoemd. De Romeinen zagen dit zelf niet in. Dat is de parallel met de huidige situatie. Vanaf welk ogenblik of in welke dimensie bestaat volgens u een soortgelijk gevaar? Uiteindelijk zou de instelling hier zelf kapot aan kunnen gaan. Dat is met de Romeinen ook gebeurd.

Tot slot heb ik in uw betoog een verwijzing gehoord naar de mogelijkheid professionele masters in te voeren. Is dit uw suggestie? Zo ja, hoe lijkt dit u verzoenbaar met de federale restbevoegdheden inzake de onderwijswetgeving?

3. Antwoorden van prof. dr. Rudi Verheyen

Prof. dr. Rudi Verheyen: De eerste vraag die me is gesteld, heeft betrekking op de wijze waarop de opleiding industrieel ingenieur in Vlaanderen en in het buitenland is geconci-

eerd. Ik denk dat professor François hier meer over weet. Dat betekent niet dat ik de bal wil doorspelen.

Ik heb mijn nota opgesteld op basis van mijn ervaringen met de Vlaamse situatie. Ik kan vrij goed inschatten wat de verwachtingen en de reële behoeften van de Vlaamse universiteiten zouden zijn, indien zou worden beslist de Industriële Wetenschappen daar onder te brengen.

Ik weet niet precies hoe dit in Frankrijk is georganiseerd. In de Franse 'écoles supérieures polytechniques' leiden ze zelfs burgerlijk ingenieurs op. Ik kan me voorstellen dat zich in dezelfde scholen ook industrieel ingenieurs bevinden. Dat is typisch voor Frankrijk. Ik kan me voorstellen dat de situatie in Duitsland of in Groot-Brittannië heel anders is.

Mij gaat het om de redenering. Ik volg de keten van innovatie en ontwikkeling die bestaat uit verschillende stappen. Heel wat onderzoekers in Vlaanderen (universiteiten, wetenschappelijke instituten, industrie enzovoort) verrichten grensverleggend, innovatief fundamenteel en toegepast onderzoek. Exacte wetenschappers verrichten innovatief onderzoek over een bepaald proces, mechanisme of product. Ze zijn hiervoor opgeleid. Ze beschikken over zeer ingewikkelde toestellen en over de nodige kennis. Zodra de onderzoekers iets innovatief hebben gevonden, volgt de technische ontwikkeling. Die ontwikkeling is niet noodzakelijk het werk van exacte wetenschappers (fysici, scheikundigen, wiskundigen en biologen), ze kan ook door toegepaste wetenschappers (burgerlijk ingenieurs, scheikundig ingenieurs of bio-ingenieurs) als door industrieel ingenieurs gebeuren. Na het vaststellen van de vinding wordt het belang van de industrieel ingenieurs groter. Ze stellen hun kennis ter beschikking om het product of het proces technisch te omschrijven of tot stand te brengen, performanter te maken, compacter, veiliger, meer gebruiksvriendelijk enzovoort.

Ik zal dit trachten te illustreren aan de hand van een voorbeeld: de ontwikkeling van hybride motoren van bussen. Het betrof een knappe innoverende vinding uitgedacht door burgerlijk ingenieurs. De hybride motoren bleken aanvankelijk nog enkele mankementen te vertonen en waren onder andere niet brandveilig. De hybride motoren moesten in een volgende fase van ontwikkeling technisch 'verfijnd' worden door industrieel ingenieurs, vooraleer ze operationeel en gebruiksklaar waren voor toepassingen op grote schaal.

Industrieel ingenieurs zijn essentieel om een product, mechanisme of proces verder te verfijnen. Zij zullen ervoor zorgen dat het product veiliger, betrouwbaarder en gebruiksvriendelijker wordt. Dat is hun domein. Tijdens het proces van productontwikkeling zijn het vaak industrieel ingenieurs, maar ook architecten en grafische vormgevers die onderzoeken wat de mogelijke toepassingen zijn van de nieuwe producten en ook veel aandacht besteden aan ontwerpen en 'design'.

Elke universiteit beschikt over zeer gesofisticeerde, dure toestellen die zouden moeten bediend worden door ervaren industrieel ingenieurs en niet door de wetenschappers. Wetenschappers gebruiken die toestellen om bepaalde zaken te meten en zijn op zich niet geïnteresseerd in hoe een toestel werkt, wel moeten ze weten wat de meetcapaciteiten zijn. Een industrieel ingenieur zal het toestel bedienen en onderhouden: hij zal de onderzoeker bijstaan in het verrichten van proeven en in het op punt stellen van de meest nauwkeurige metingen.

De heer Kris Van Dijk: Ik begrijp u volkomen. Maar ik begrijp niet wat de risico's zijn als dergelijke opleidingen aan de universiteit zouden gebeuren.

Prof. dr. Rudi Verheyen: Het is nog altijd mijn persoonlijke mening dat de hogeschoolopleidingen best in de universiteit worden geïntegreerd. Het moet dan wel in een 'universiteit

nieuwe stijl' zijn, waarbij de academische faculteit Wetenschappen een andere invulling krijgt dan de 'professionele' faculteit Industriële Wetenschappen. De kwaliteit en inzet van de docenten IW moet op andere criteria worden beoordeeld dan deze van de docenten wetenschappen: dus niet vooral op wetenschappelijke output in toptijdschriften, of op het aantal doctoraten dat de docenten per jaar realiseren of op basis van de 'citation index' of van het aantal patenten of spin-offs. De 'academic drift' van de huidige Vlaamse universiteiten is nefast voor IW (professionele finaliteit) indien ze zouden inkantelen in de universiteiten. Als de universiteiten niet bereid zijn om de huidige overheersende research mentaliteit te veranderen, laat de overheid – in het belang van de opleidingen, van de studenten en van de maatschappij – de opleidingen IW voorlopig best in de hogescholen en gelast men de associaties het academiseringsproces met de universiteiten onverminderd verder te zetten.

De perverse neveneffecten van de financiering is een heel delicate zaak. Het financieren van het afleggen van doctoraten aan de universiteiten is zeer belangrijk. Vroeger werd een doctoraalstudent niet gefinancierd. Zijn opleiding kostte de promotor en de universiteit veel geld (ruimte, werking, uitrusting). Het was dus een goed idee om aan de overheid te vragen om daarvoor middelen ter beschikking te stellen. Dat is ook goed voor het onderzoek, want doctoraalstudenten publiceren scripties (het doctoraat is vaak een bundeling van meerdere publicaties verschenen in peer reviewed internationale vaktijdschriften). In sommige gevallen blijven afgestudeerde PhD-studenten als postdoctoraal onderzoeker aan de slag. De doctoraalstudenten en de postdoctorale onderzoekers zijn de meest productieve onderzoekers van de universiteiten.

De middelen die de overheid ter beschikking stelde zijn echter niet onbeperkt, ze zijn begrensd. De universiteiten krijgen een bedrag in verhouding tot het aantal doctoraalstudenten afgelegd aan de vijf Vlaamse universiteiten. Hierdoor begint het marktmechanisme te functioneren en proberen de universiteiten zo veel mogelijk doctoraalstudenten binnen te halen.

Vooraleer de betoelaging van de doctoraten aan de universiteiten door de overheid geregeld werd, was er een vrij groot verschil in het aantal afgelegde doctoraten tussen de verschillende opleidingen. In de Universiteit Antwerpen bijvoorbeeld was het aantal afgelegde doctoraten in de faculteiten Wetenschappen, Farmacie, Biomedische Wetenschappen hoger dan in de faculteiten Letteren, Politieke en Sociale Wetenschappen, Humane Wetenschappen. In sommige opleidingen zoals de scheikunde, de fysica, de biologie, behaalden relatief veel studenten hun PhD en konden vervolgens met succes aan de slag in de industrie of in researchlaboratoria in het buitenland of in eigen land aan de universiteiten, wetenschappelijke instellingen of in de administratie van universiteiten en hoger onderwijs.

Het perverse neveneffect van de financiering van doctoraten aan de universiteiten is dat momenteel aan alle universiteiten en in alle studierichtingen het aantal doctors snel toeneemt, zonder dat men zich afvraagt of de maatschappij (industrie, economie, milieu) wel behoefte heeft aan veel hooggespecialiseerde doctors in alle onderzoeksdomeinen en wat er met die PhD-specialisten moet gebeuren. Die behoeften verschillen naargelang de richting. De universiteiten moeten geresponsabiliseerd worden en zouden niet meer doctors mogen afleveren dan de universiteiten en de maatschappij nodig hebben.

Mevrouw Fientje Moerman: Ik heb een jaar alle universiteiten afgelopen om de mensen aan het verstand te brengen dat het behalen van de graad van doctor niet automatisch leidt tot een betrekking aan de universiteit. Ze moeten dus ook in de private sector werk zoeken. Ik zie nu dat men in vele universiteiten in de doctoraatsopleiding, die nu bestaat in tegenstelling tot vroeger, aandacht schenkt aan het verwerven van andere competenties dan puur onderzoeksgerichte. Die bredere competenties zijn inzetbaar in het gewone beroepsleven, laat ons het zo noemen.

Ik vind de stelling gevaarlijk dat men het aantal doctoraten moet beperken. Ja, als het doctoraat gezien wordt als een exclusieve tewerkstellingsmogelijkheid aan de universiteit of een wetenschappelijk instituut. Nee, als het doctoraat gewoon een bepaald kennisniveau is. Dan moet je wel duidelijk aan de mensen zeggen dat dit doctoraat niet automatisch recht geeft op levenslange tewerkstelling aan een universiteit. Ik vind het gevaarlijk om de kennisverwerving en het onderzoek in het geheel te beperken in functie van de tewerkstellingsmogelijkheden aan de universiteit.

Prof. dr. Rudi Verheyen: Ik heb gezegd dat het een neveneffect is, maar ik heb in het begin ook gezegd dat het een goed initiatief was. Zodra initiatieven die goed bedoeld worden door de politieke overheid op het niveau van competitie worden gebracht, krijg je een aantal niet verwachte of verhoopte effecten. Dat noem ik perverse neveneffecten. Men moet over die vraag eens nadenken. Ik pleit er niet voor om de financiering van de doctoraten af te schaffen. Ik stel enkel de vraag of het gewenst is om in alle studierichtingen zoveel mogelijk mensen te hebben die doctoreren.

Een ander pervers neveneffect is het aantal publicaties in toptijdschriften en de ‘citation index’, die men gebruikt voor het beoordelen van professoren. Natuurlijk is het belangrijk te publiceren in toptijdschriften, peer reviews te krijgen en geciteerd te worden. Als verschillende specialisten postuleren voor een betrekking aan de universiteit dan verkiest men degene met de meeste publicaties. Daar is geen discussie over.

Vroeger was het anders. Ik zou nooit benoemd geworden zijn aan de Universiteit Antwerpen als men mij toen enkel op basis van publicaties had beoordeeld. Ik was toen sterk begaan met het milieubeleid. Ik heb de structuur van het milieubeleid in Vlaanderen in belangrijke mate gestalte gegeven. Ik heb dat allemaal gratis gedaan. Ik heb advies gegeven, ben naar de overheid gegaan. Ik heb daar veel van mijn tijd en tijd van studenten ingestoken zonder daar enige financiering voor te krijgen. De universiteit beschouwde mijn activiteit als wetenschappelijke dienstverlening die door de overheid en de maatschappij hoog gewaardeerd werd en wordt. Als een beginnend docent vandaag actief wetenschappelijke dienstverlening zou willen verrichten, dan hypothekeert hij zijn wetenschappelijke loopbaan: ofwel wordt hij niet benoemd, ofwel krijgt hij geen promotie.

De ‘citation index’ is een belangrijke parameter die echter niet overgewaardeerd mag worden, wegens mogelijke perverse neveneffecten. Het is een moeilijke discussie.

Bij het aanwerven van docenten en/of bij promotie van docenten volgen alle Vlaamse universiteiten dezelfde criteria. Als je kunt kiezen tussen iemand die met veel publicaties heeft bewezen dat hij het kan en iemand anders die heel goed is voor onderwijs of dienstverlening maar weinig publiceert, kun je het niet verantwoorden om iemand te kiezen die niet bewezen heeft dat hij publiceert. Daarop wordt de universiteit (financieel) afgerekend. Hoe meer publicaties, hoe meer middelen. Ik hoor het Luc Van den Bossche nog zeggen: “Dat is goed, wetenschappelijke outputfinanciering. Nu zullen die lamzakken aan de universiteit ook eens werken.”. Ik zeg het zoals hij het zei. Het gaat dus om het meten van productie. Ik heb daar moeite mee, waarschijnlijk omdat ik nog van de ‘oude stempel’ ben. Het zijn neveneffecten van goedbedoelde initiatieven.

Het is juist dat de kunsten in het buitenland vaak academisch zijn. Er is een Faculty of Arts in enkele universiteiten in Engeland en de Verenigde Staten. Er zijn er zeer goede bij. Ik heb ook niet gezegd dat de kunstopleidingen van de hogescholen niet thuishoren aan de universiteit. Ik ben er nog altijd voor. De docenten van de kunsten in Antwerpen, zoals de meeste docenten van de tweecyclopleidingen aan de hogescholen, willen uiteindelijk graag universiteitsprofessor zijn. Docent in de Kunsten aan de UA is voor de meeste docenten belangrijker dan docent Kunsten aan de Artesis Hogeschool.

Ik betreur echter dat de Vlaamse researchuniversiteiten de kunstopleidingen van de hogescholen willen universitariseren, overacademiseren. Ook in het aanwerven van docenten zal de universiteit meer mikken op mensen met een wetenschappelijke output of in doctors in de kunsten. Ik heb er zeker geen bezwaar tegen dat er meer doctors in de Kunsten promoveren aan onze universiteiten; ik ben ook voorstander voor het voortzetten van het huidige academiseringsproces in de kunstopleidingen met de universiteit. Ik vind het echter niet evident dat in de huidige Vlaamse omstandigheden doctors in de Kunsten betere docenten zouden zijn voor de opleidingen; in de kunsten die allen een professionele finaliteit hebben. De universiteiten zouden moeten beseffen dat het academiseren van kunstopleidingen – in het belang van de kunstopleidingen, voor de studenten en de maatschappij – betekent wetenschappelijk onderzoek van en door docenten in de Kunsten in te brengen in hun onderwijs. Dat is de finaliteit. Daarover moet de discussie gaan, anders vind ik dat we onze tijd verliezen.

Ik ben verbaasd door de reactie van onze wetenschappers ten aanzien van de kunsten. Ik begrijp dat niet goed. Men zei dat elke lesgever na inkanteling van de kunstopleidingen houder zou moeten zijn van een PhD in de Kunsten. Dit betekent dat docenten in de wetenschappen, maar ook de academische overheden van de universiteit, onder academiseren iets anders verstaan dan het versterken van wetenschappelijk onderzoek in de kunsten ten behoeve van het hoger onderwijs in de kunsten.

Het opleiden van doctors in de Kunsten is mogelijk, belangrijk, maar de hogescholen vormen kunstenaars. De docenten hebben een heel directe relatie met hun studenten. Zij willen de vaardigheden van hun studenten maximaal tot ontplooiing laten komen. Op dat ogenblik speelt wetenschappelijk onderzoek in de kunsten niet mee. Het gaat over het ontwikkelen van vaardigheden, het begeleiden van studenten met heel veel kennis en kunde.

De docent wordt gekozen op basis van zijn portfolio en zijn capaciteiten. Die portfolio staat dan voor exposities van kunstwerken, optreden in concerten, theatervoorstellingen enzovoort. Het bezit van een doctoraat in de Kunsten is niet vereist.

De kunsten gebruiken de taal en de wetenschappen niet om expressie te geven aan hun creativiteit en gevoelens: ze gebruiken daarvoor bvb. beeldende kunsten, muziek, dans of drama. De universiteit verlangt van de docenten in de Kunsten om wetenschappelijk te onderzoeken en te verklaren hoe zij of hun collega's tot 'kunstwerken' gekomen zijn. Dit is op zich geen verkeerde vraag, alhoewel niet alle kunstenaars even vaardig zijn om hun eigen werk of dat van hun collega's met wetenschappelijke methodes te verklaren. Bovendien zal nog moeten aangetoond worden in hoeverre wetenschappelijk onderzoek in de kunsten de kwaliteit van kunstwerken zal verhogen. De werkmethodes en ook de manier van denken tussen wetenschappers en kunstenaars is fundamenteel verschillend.

Een faculteit van de kunsten binnen een universiteit mag door de academische overheid niet op dezelfde manier worden behandeld en beoordeeld als een faculteit Wetenschappen. Ik vind het een verkeerde discussie. Helaas, in het veld is het zo. Een van de belangrijkste redenen waarom de universiteiten zo hoge eisen stellen aan het academiseren van de tweecyclopleidingen van de hogescholen is de huidige financiering van de universiteiten die gedeeltelijk, maar steeds meer, bepaald wordt door de wetenschappelijke output. Kleine universiteiten hebben het moeilijker dan grote universiteiten om wetenschappelijk onderzoek van zeer hoog niveau te leveren. Ze moeten zich financieel inspannen om verevening te voorkomen. Ze hebben weinig financiële reserves. Als de tweecyclopleidingen van de hogescholen inkantelen in de universiteiten en als het huidige Financieringsdecreet ongewijzigd blijft, dan krijgen de universiteiten 'arme' opleidingen bij die onvoldoende wetenschappelijke output kunnen realiseren waardoor de 'ranking' van de kleinere universiteiten in vergelijking met de grotere universiteiten zal verlagen wat onvermijdelijk een lagere financiering van de kleinere universiteiten voor gevolg zal hebben. Anderzijds

zullen de tweecycliopleidingen van de hogescholen na integratie in de universiteit ‘nieuwe faculteiten’ worden, naast de bestaande faculteiten van de universiteiten, en zullen ze meer middelen vragen voor onderzoek en onderwijs (vergelijkbaar met de faculteiten van de universiteiten), die de universiteiten echter niet kunnen financieren, wat tot grote spanningen kan leiden.

De vraag van de voorzitter over ‘imperial overstretch’ van de universiteiten waardoor de instellingen hier zelf kapot aan kunnen gaan, is belangrijk. Ik stel vast dat de laatste decennia door de overheid, en ook door de academische overheden, hogere eisen gesteld worden aan het academisch personeel, dat steeds meer beoordeeld wordt op de wetenschappelijke output, maar dat ook geëvalueerd wordt op de onderwijsopdracht en aangespoord wordt tot wetenschappelijke dienstverlening mits externe financiering. De interne en externe druk op het academisch personeel wordt groter en kan aanleiding geven tot spanningen en ongenoegen. Sommigen spreken van een ‘witte woede’ van professoren.

De laatste jaren groeit de kritiek van professoren over de huidige werking van de universiteiten en worden andere concepten en nieuwe visies verdedigd. Ik verwijs hiervoor naar twee Antwerpse publicaties die handelen over de missies van de universiteiten, over het onderwijs en over het onderzoek.¹

De laatste jaren wordt ook in de media steeds meer aandacht besteed aan de ‘ranking’ van de universiteiten op Europees of mondiaal niveau, waarbij de wetenschappelijke output als belangrijkste criterium gebruikt wordt voor het vaststellen van de relatieve kwaliteit van elke universiteit. Ik verwijs naar de nota van D. Van Dyck en E. Spruyt, ‘De onweersaanbare drang naar het schavot(je)’, UA, 2008, 5 p., waarin de auteurs op basis van betrouwbare argumenten de meetbaarheid van de kwaliteit van universiteiten in vraag stellen. Ik deel de conclusies van de auteurs, dat het belangrijk is voor de kwaliteit van het Vlaams hoger onderwijs en voor de studenten, dat alle onderzoekers aan de Vlaamse universiteiten uitstekend onderzoek doen, goed onderwijs en goede dienstverlening verzorgen. Het is belangrijk dat de overheid en de universiteiten erop toezien dat de kwaliteit van onderzoek en onderwijs voortdurend bewaakt wordt en zo mogelijk nog verbeterd.

Ik ben van oordeel dat de Vlaamse universiteiten dringend en kritisch moeten reflecteren over welke universiteiten ze willen. Sommige autonome hogescholen spreken over een universiteit nieuwe stijl, en bedoelen een universiteit met een brede waaier opleidingen met andere finaliteiten (zowel professionele als academische bachelor- en masteropleidingen, doctoraten), die toegankelijk zijn voor studenten met verschillende vaardigheden en bestaande uit faculteiten met academische finaliteit (uitstekend wetenschappelijk onderzoek gekoppeld aan academisch onderwijs) en met faculteiten met professionele finaliteit (specifiek gericht wetenschappelijk onderzoek relevant voor het op een beroep gericht onderwijs).

Tot slotte moet ik nog de vraag beantwoorden over de mogelijkheid om professionele masters in te voeren en of dit verzoenbaar is met de federale restbevoegdheden inzake de onderwijswetgeving.

Ik meen mij te herinneren dat het decreet ruimte zou laten om professionele masters in te voeren. Maar er is een verschil tussen het willen doen en de bereidheid om het te doen. De interpretatie tot hiertoe van de universiteiten over het academiseringsproces was dat academiseren thuishoort bij de universiteiten en het professionaliseren bij de hogescholen. Dat staat nergens expliciet vermeld. Het is een interpretatie. In Nederland zijn er wel professi-

¹ “Welke universiteit willen wij (niet)?” Patrick Loobuyck, Guido Van Heeswijck, Walter Van Herck, Els Grieten, Kathleen Vercauteren (red.), Academia press, 2007, 226 p., ISBN 978 90 382 1187 9, D/2007/4804/206. “Rethinking the University after Bologna. New concepts and Practices beyond Tradition and the Market.” Ronald Barnett, Jean-Claude Guédon, Jan Masschelein & Maarten Simons, Susan Robertson, Nicolas Standaert, UCSIA 2009, 125 p., ISBN 9789081269204 D/2009/10524/1.

onele masters. Er zijn geen professionele doctoraten, maar wel professionele bachelors en professionele masters. Alleen in Vlaanderen heeft men professionele bacheloropleidingen behouden, terwijl al de overige opleidingen academisch zijn.

Als men blijft stellen dat de tweecyclopleidingen van de hogescholen na academiseren moeten inkantelen in een universiteit en als de universiteit haar researchvisie over de finaliteit van de academische opleidingen niet wil wijzigen, dan ben ik ervoor om professionele masters in te voeren en van de tweecyclopleidingen van de hogescholen professionele bachelor- en professionele masteropleidingen te maken.

De voorzitter: Dank u, professor Verheyen. Ik zou u nog willen vragen of u uw nota over de historische ontwikkeling en de nota-Nonneman over het mercantiele onderwijslandschap wilt overmaken aan de commissiesecretaris. Wij stellen een parlementair informatiedossier samen. Ik zou deze nota's daar graag aan laten toevoegen.

4. Reactie van prof. dr. Luc François

Prof. dr. Luc François: Mijn reactie gaat in hoofdzaak over de structuurproblematiek, de eventuele integratie van de academische opleiding, gekoppeld aan de voorlaatste vraag aan professor Verheyen over de kunsten. Er is in de laatste jaren op dat vlak wel een en ander gebeurd wat erkenning van het specifieke van de situatie van de academische opleidingen aan de hogescholen betreft. Bijvoorbeeld in de commissie-Soete is er een subcommissie Profilerings aan het werk geweest. Zij heeft vertegenwoordigers van het veld telkens in duo's van de verwante opleidingen uitgenodigd. Daar is zeer sterk de nadruk gelegd op het aparte, het specifieke van de profilering van de twee types opleiding: bijvoorbeeld tussen burgerlijk en industrieel ingenieurs, tussen Handelswetenschappen en Toegepaste Economische Wetenschappen. De kunsten zijn daarin iets anders.

In het buitenland zitten er heel wat van de academische opleidingen die in Vlaanderen in de hogescholen zitten, al sinds jaar en dag in de universiteit. Bijvoorbeeld toegepaste taalkunde, vertaler-tolk, heeft in een aantal landen nooit aan een hogeschool gezeten, maar altijd aan de universiteit. Het is volgens mij vooral een kwestie van hoe je dat profileert. Bijvoorbeeld in Duitsland vind je in hoofdzaak industrieel ingenieurs, of het equivalent daarvan, in de 'Fachhochschule'. Daar is een grote tendens om stapsgewijze tussen de universiteit en de Fachhochschule te beginnen samenwerken. Die problematiek over de profilering stelt zich daar evenzeer.

Ik wil ook wijzen op de oefening die de VLIR maakt over de beschrijving van de leerresultaten in uitvoering van het decreet op de Vlaamse kwalificatiestructuur. In de nota van de Vlor hebben we gevraagd om de problematiek van het beschrijven van de leerresultaten van de verwante opleidingen vrij vooraan te brengen. Het heeft weinig zin ze nu in te schalen in de Vlaamse kwalificatiestructuur en ze dan achteraf bij een eventuele integratie te moeten herbekijken.

Wat het beleid van de universiteiten betreft, denk ik dat dit hand in hand gaat. Enerzijds heb je het beleid van de universiteiten en anderzijds heb je het financieel systeem. We hebben in het advies van de Vlor herhaaldelijk gezegd dat als er ingegrepen wordt in de structuur van het hoger onderwijs, het financieringssysteem moet worden aangepast, zowel wat normen als criteria betreft. Het is immers evident dat geen mens aan de universiteit een duplicaat van burgerlijk ingenieurs wil bij de opleiding Industriële Wetenschappen. Daar moet uiteraard rekening mee worden gehouden.

Ik wil tot slot nog wijzen op het feit dat wij binnen de associaties en tussen de associaties een systeem aan het uitwerken zijn voor de zogenaamde einddoelen academisering. Dat is niet het antwoord op de hele problematiek van de academisering, maar het deeltje kwantitatieve benadering. We leggen heel sterk de nadruk op het specifieke van de academi-

miserende opleiding. We zeggen niet zomaar dat het een duplicaat moet zijn van wat aan de universiteit bestaat. We gaan nog een stapje verder: voor wat de kunsten betreft, ontwerpen we een heel apart sjabloon en een aparte benadering omdat het onmenselijk zou zijn, zoals u het zeer plastisch hebt uitgedrukt, dat de kunsten volledig in een zogenaamd universitair systeem zouden komen. Het zou zelfs tot op zeer grote hoogte voor de andere onmenselijk zijn dat dit zo zou gebeuren. Ik wil de nuance aanbrengen dat de laatste jaren wel in die richting wordt gewerkt.

De voorzitter: Ik dank de eminente sprekers van deze ochtend. Het was zeker verhelderend om na de uiteenzetting van de heer Van Damme die het kader van zijn nota heeft geschetst, nu het standpunt van de Vlor te horen en de drie modellen die werden geselecteerd en ook de meer kritische noot van professor Verheyen die ons tot denken kan aanzetten. Ik dank u beiden zeer hartelijk voor deze zeer gewaardeerde bijdrage aan het debat.

De voorzitter,

Fientje MOERMAN

De verslaggevers,

Veerle HEEREN

Gerda VAN STEENBERGE

Gebruikte afkortingen

brp	bruto regionaal product
FWO	Fonds Wetenschappelijk Onderzoek
hbo	hoger beroepsonderwijs
HBO ₅	hoger beroepsonderwijs 5
hko	hoger kunstonderwijs
IW	Industriële Wetenschappen
PhD	Doctor of Philosophy (academische graad van doctor)
SWOT	strengths, weaknesses, opportunities, threats (sterkte-zwakteanalyse)
UA	Universiteit Antwerpen
VITO	Vlaamse Instelling voor Technologisch Onderzoek
VLHORA	Vlaamse Hogescholenraad
VLIR	Vlaamse Interuniversitaire Raad
Vlor	Vlaamse Onderwijsraad